

Att äta hästen, äta livet, känna döden, känna allt

Hästar, hästböcker och Clarice Lispector

Jag läser för att läsandet ska rädda mig. Som barn hade jag en kärlek: hästarna. Kropparna som skrämde mig så var det enda jag kunde älska obegränsat. Varje gång ordet dök upp på sidan: HÄST HÄST HÄST. Det skärpte min uppmärksamhet. Jag läste med hästarna. I denna essä minns jag min läsning av hästar och hästböcker. Jag minns medan jag läser ur Clarice Lispectors (1920–1977) prosatexter, läser så som jag läste som barn. Famlande och som i raseri. Jag läser Lispector, med hästarna, genom hästarna, som om hästarna var ALLT.

Som barn var jag en hästflicka. Hästarna fanns på ridskolan och hemma hos min bästis Klara. Jag skrev hästarnas namn i dikter: Bonzo, Suki, Jackie, Candy. Hästarna var min tillflyktsort. Jag tänkte på dem hela tiden. Jag tänkte på deras brutala storhet, alla dessa kilon av muskler och rörelse. Stallet på kvällarna när jag var ensam. Jag berättade mina historier för hästarna. Att rida var en annan sak. Ovanpå hästen var jag alltid rädd. Men bredvid. Eller ännu hellre, när hästen var i texten, då kände jag Kärleken.

Jag gråter ut i Candys man. Jag gråter och gråter och hon är den enda som förstår mig och den enda som vill förstå mig och jag gråter för att hon vägrar fatta galopp och bara slängtravar, gråter för att jag putsar sadeln med fel svamp och Madde påpekar det och hennes ögon är laserstrålar och jag orkar inte, gråter för att Candy är Maddes sköthäst och jag har ingen sköthäst, gråter för att jag älskar Candy, gråter för att jag inte älskar Candy lika mycket som jag älskade Jackie, gråter för att Jackie gått till slakt, gråter för att det är så orättvis (hur kan någon bara slaktas, hur kan någon bara tvingas dö, hur kan någon säga att någon får dö, att

det är bäst för den, hur kan någon säga att någon annan får leva), gråter för att Jackie är död, gråter för att farfar är död, gråter för att jag tyckte bättre om Jackie än om farfar, att det gjorde ondare att mista henne, och jag känner skuld för det, jag borde älskat farfar mer, det är kanske mitt fel att han dog dårå, gråter för att jag är så himla ensam, gråter för att jag har Candy, för att Candy inte älskar mig, för att hon bitit mig i handen så att det blivit som ett hål i huden, det är alldeles konstigt, ett hål i huden som inte längre syns, men när jag badar i hav och sjöar känner jag det, för då kommer vattnet in genom hålet och fyller mig, handen svullnar upp, jag kan inte längre bada i hav och sjöar, gråter över det, gråter över att inte kunna vara i vattnet, för alltid, gråter för att jag är rädd att det är ett tecken på att jag blir vuxen, hatar tanken på det, gråter för att uppväxten tar Candy ifrån mig, Candy den enda som älskar mig, gråter för att folk säger att sen när jag blir äldre kommer jag inte ha tid för hästarna längre, då kommer killarna ta deras plats, gråter för att jag hatar alla killar, gråter för att alla är så korkade, gråter för att min kärlek till Candy inte räknas, gråter för att min kärlek till Jackie inte räknas, gråter för att min sorg över Jackie inte räknas (varför fick jag inte vara hemma från skolan, varför fick jag inte följa med, vara med henne i den sista stunden, varför fick jag inte ens säga adjö, ok att jag bara rider på ridskolan en gång i veckan, men jag red alltid alltid alltid Jackie, och vi var närmare varandra än vad jag är dom flesta människor), gråter för att jag hatar människor, gråter för att jag hatar hästar, för att jag hatar Candy, för att jag vill slå henne, för att jag älskar henne, för att hon är den enda jag vill och kan vara med, gråter för

att allt är så hopplöst, och jag som inte ens vågar hoppa 50 centimeter.

Som vuxen studerar jag litteraturvetenskap. Jag minns mina första böcker: hästböckerna. Jag minns att det var något i att läsa om hästarna, hästarnas relation till människorna, människornas relation till hästarna, människornas relation till människorna i hästarnas närhet, som gjorde att texten blev magisk. Jag skrev min examensuppsats om Lena Furbergs serieföljetong *Stallgänget på Tuva*, publicerad i *Min Häst* 1996–2008. I arbetet med den hittar jag den posthumanistiska och feministiska teoretikern Rosi Braidotti, som skriver:

In the political economy of phallogocentrism and of anthropocentric humanism, which predicates the sovereignty of Sameness in a falsely universalistic mode, my sex fell on the side of 'Otherness,' understood as pejorative difference, or as being-worth-less-than. The becoming-animal/becoming-world speaks to my feminist self, partly because my gender, historically speaking, never quite made it into full humanity, so my allegiance to that category is at best negotiable and never to be taken for granted.¹

Braidotti ifrågasätter det mänskliga och mänskligheten och att den ska ses som det mest åtråvärda. Hon visar också hur lojaliteten till den egna arten, till mänskligheten, inte alltid är självklar, när mänskligheten inte vill innefatta alla. Kanske ligger en del av problematiken i hur subjektskapet definieras och fungerar. Hästen framstår ibland som objekt och ibland som subjekt. Den görs till objekt i räddningen, när den blir ett medel för emancipation, när den springer in pengar på travbanan. Den tillåts vara subjekt när den ses som en individ med egenvärde, med personlighet, med räddningsvärdhet och egenskaper. Hästboken gör ofta ett visst förmänskligande av hästen. Så att den lättare kan ses som subjekt. Parallellt med detta kan dock också subjektskapet i sig (idén om subjektet) ses som ett problem. Att se hästen som subjekt blir problematiskt eftersom det är ett sätt att påtvinga den något som den inte kan bestämma över. Samtidigt är det också relevant att problematisera problematiseran-

1 Rosi Braidotti, *Transpositions: on Nomadic Ethics* (Cambridge 2006), s. 130.

det av subjektskapet – vem är det som har möjlighet och intresse av att ifrågasätta det?

När jag nu läser Clarice Lispectors texter ekar de av hästbok. När jag läser Clarice Lispectors böcker inser jag att hästarna finns överallt där. Kanske just för att Lispector rör sig i civilisationens gränstrakter. Hästen befinner sig i skärningspunkten mellan natur och kultur. Moa Matthis, Anne Hedén och Ulrika Milles kallar sin essäbok om hästar och hästkultur *Över alla hinder – en civilisationshistoria* (2000). Det är talande att det är just en historia om civilisationen, samtidigt som hästen också är sinnebilden för vildheten.

Är det på grund av denna gränstrakt som jag lockas till hästarna? Är det för att jag alltid varit en Duktig Flicka, väl civiliserad, som jag längtat efter den djupaste vildheten? Är det för att jag, med Braidotti, aldrig varit fullt ut allierad med människorna – alltid känt mig som en *alien* i deras sällskap – som jag valt hästarna? Av samma anledning har jag valt texterna. När jag läser är jag inte längre människa – trots att läsningen är den kanske mest mänskliga av handlingar.

Att läsa Lispectors hästar är ett försök för mig att förstå varför jag älskar hästarna – dessa varelser



Clarice Lispector föddes 1920 i Ukraina som Chaja Pinkasivna Lispector (Хая Пінкасівна Ліспектор). Brasilien blev hennes hemland från ettårsåldern sedan hennes judiska familj flytt från pogromerna i Ukraina.

Lispector i sällskap av hunden Ulysses, skulptur av Edgar Duvivier, Rio de Janeiro. Foto Fernando Frazão/Agência Brasil (2016, CC BY 3.0 BR).



som skrämmer mig så. Det finns en metafysisk och metaforisk ton hos Lispectors hästar, som samtidigt är djupt grundad i en materialitet, som gör att kropparna blir kroppar men ännu mer mer-än-kropp. I *Blåsa liv* (1978, 2014) skriver Lispector: "Jag gjorde en tavla som blev så här: en kraftfull häst med en lång och fyllig ljus man stående bland stalaktiter i en grotta." (BL, 72) "Jag är en avgrund av mig själv. Men jag kommer alltid att vara på snedden. Och de vita hästarna fyller mina pupiller med brinnande kärlek. Jag äger sju fullblod. Sex vita och ett svart." (BL, 107) Hästen är först ett motiv för tavlan. Det är ett simpelt sätt att måla, man behöver inte ens kunna. Angela är besatt av sakernas tillstånd, renheten, det nakna och råa, hon föreställer sig att måla en tavla som föreställer tavlan. Den tavla hon gör blir denna. Hon älskar kristaller. Hästen med kristallerna. Ljusheten. Vitheten, kolonial i texten, fullbloden, sex vita, ett svart. Vad gör dom vita hästarna. Fyller pupillerna med brinnande kärlek. En våldsam och allt utplånande, uppslukande kärlek. En kärlek till världen som innebär erövring. Jag läser hästarna som kroppar. Jag läser som om gränsen mellan metafor och material kollapsat. Ur tavlan växer kroppen av en häst såsom stalaktiterna växer med vattnets droppar. Det är kropparna som fyller pupillerna. Jag är en avgrund av mig själv. Det är jaget som låter sig uppslukas av och som uppslukar

världen. Jaget man aldrig undkommer. Subjektet som måste dö. Jag känner hästarna, *blåsa liv*, mule mot näsa, andedräkten från en kropp in i den andra. Jag känner stilla liv.

Det finns en så stark känsla när jag läser. Det är en känsla som uppslukar mig. Den skrämmer mig och lockar mig – är det detta som är begär? Det som inte kan stoppas och det som tar över en alldeles? Hur kan det vara så skrämmande och samtidigt allt jag vill ha?

Michael Marder menar att Lispector utvecklar en fenomenologi som är "[en] passionerad, ickemänsklig, eller ahuman existentialism".² Vad innebär detta? Kanske skulle det kunna sägas att denna ahumana existentialism i mycket liknar romantikens, och framförallt Jean-Jacques Rousseaus tankar om naturen och den ädla vilden, och kan sägas utgöra en spegling och återkomst av denna strömning. Men är Lispectors texter som romantikens? Jag tänker att min relation till hästarna i hög grad präglas av romantik. Lena Furbergs serier tecknar hästporträtt som är oerhört romantiska – i ordets alla bemärkelser. Min känsla för hästen är längtan till vildheten – kan jag i denna längtan se hästen som sådan? Gör

2 Michael Marder, "Existential Phenomenology According to Clarice Lispector", *Philosophy and Literature*, vol. 37 nr 2, 2013, s. 379.

Lispector det? Vad finns det för möjligheter att med språket tala eller skriva om hästar, eller något annat icke-mänskligt, utan att göra det mänskligt? Eller är det som Marder påstår, möjligt att i Lispectors texter hitta detta passionerat icke-mänskliga. Är det detta jag känner – när jag upplever att läsningen tar mig bortanför människans gräns?

I novellsamlingen *Familjeband* (1960, 2012) skriver Lispector: ”Jag försöker ta till vara ögonblicket för att äntligen se, nu när han inte längre har ett eget ansikte. [...] Med stillad hunger vilar då den stora hästen huvudet i handen.” (F, 106) ”Hon åt som en kentaur. Ansiktet nere vid tallriken, håret nästan i maten.” (F, 114) Hästen kommer här med maten. Den kommer som förlusten av ansikte, förlusten av subjekt. Ätandet destabiliserar mänskligheten. Det är något skrämmande och befriande, skrämmande just för att det är befriande. Ätandet binder jaget snarare till kroppen, köttet, än till tanken och medvetandet, ett nytt jag skapas genom djuret, hästen. Hästen är ett blivande, ett annat stadium av livet. Jag äter. Njuter. Svälter. Hungern som en vrede, som ett tillstånd. Plötsligt finns det. Mitt ansikte, som en häst äter jag hästkött. Äter mig. Uppstår. Jag känner banden snöras åt, knyter samman våra kroppar.

Det är något här som är inträngande, något som tar sig till den mest basala av handlingar: intagandet av föda. Blir människan i ätandet djur? Ja – samtidigt som få fenomen blivit så genomciviliserade som kokkonsten. Som hästboksläsande flicka blev jag i tolvårsåldern anorektisk. Plötsligt kunde jag inte äta längre. Det är väldigt vanligt hos hästflickor (min högst privata erfarenhet av ätstörningskliniker säger att cirka åttio procent av de intagna (flickorna) är hästflickor). Istället för att äta läste jag. Ätande i hästvärlden har komplicerade och alldeles konkreta konnotationer.

Hör Kalle P viska i ditt öra i skolmatsalen: ”Det är hästkött, du vet att det är hästkött va” när du ska lägga köttbullarna på tallriken, hör gänget som säger: ”Fy fan vad det luktar stall” när du går genom korridoren, vet att detta är en förolämpning, hur mycket du än älskar doften av Candys man, luften som fyller lungorna när du kliver in i stallen, ja, du tycker till och med att hästbajs luktar gott – tänk på det, tänk att du tycker att bajs luktar gott, tänk på

hur du gillar avföring, tänk på smutsen, vet att du är oren, vet att avföringen måste hållas undan civilisationen, annars riskerar människan att bli djur, tänk på att djuriskheten för människan närmare döden, tänk att du gärna vill bli en häst, tänk att du gärna vill dö.

I *När det vilda hjärtat* (1943, 2012) skriver Lispector: ”Hästen som jag hade fallit av väntade på mig vid floden. Jag satte mig på hästryggen och flög fram över sluttningarna där skuggorna redan svalkande började bre ut sig. [...] Jag kände den levande hästen nära mig, en förlängning av min kropp. Vi andades båda ungt och med klappande hjärta.” (NDVH, 83) ”En häst sprang just då fritt över den stilla slätten, benens rörelser gick knappt att se. [...] Skakad hade hon tänkt: allt, allt.” (NDVH, 236) ”... och då kommer ingenting att kunna hindra mig när jag går mot döden utan rädsla, från varje strid eller vila kommer jag att resa mig stark och vacker som en unghäst.” (NDVH, 244)

Hästarna finns här, som ett hjärta. Här finns hästkroppen, en djurkropp som människokroppen kan bli djur tillsammans med, kan bli ett med – här kan hon bli fri, från den mänskliga kärleken och problemen. Jag läser hästen som: allt, allt. Det sista citatet är bokens sista rad. Här är hästen en fågel Fenix. Den kommer efter döden, en död som är närmast euforisk. Vila och strid är samma sak, sömn och vakenhet lika utmattande. När jaget blivit häst, blivit stark och vacker, kan hon vara något annat än kvinna och flicka, hon kan vara annat än människa, hon kan inte längre bedömas och dömas, svika eller svikas. Det är, allt.

Det är något med närheten till döden. Det är något med påminnelsen om döden. Det är människan som har makten att bestämma om hästen ska avlivas eller inte. Det är i hästflickans sorg över sköthästens död som hon lär sig bortgången. Jag läser Lispector och tänker på Döden. Och när jag läser blir döden till Livet. Jag upplever ett så starkt Allt. Det är ett allt som ryms inuti hästarna. Jag minns hela min historia. Läser barnsligt och glupskt. Läser och läser. Och texten blir livet.

Jag gråter i Candys man, hon är den enda som förstår, sorgen och smärtan och jag hatar att hata henne och hatar att älska henne och älskar att hata henne och älskar att älska henne, och jag vill vara

med Candy alltid, jag vill vara Candy, jag vill vara ett med henne, vara så nära, jag vill att alla människor ska vara hästar, jag vill känna mitt hjärta och Candys hjärta, bulta, jag vill dö, vara nära döden, jag vill leva, vara nära livet, jag gråter i Candys man för att ingen fattar, allra minst jag, jag borrar in fingrarna i taglet, jag smeker henne, hon tittar på mig, hon rör lite på sig, hon ställer sig på min tå, jag gråter, av smärta, jag älskar smärtan, när den känns, det fysiska, min kropp och Candys.

Jag har skrivit om hästarna i mina minnen och i Clarice Lispectors böcker. Jag har läst hästarna i dem. Jag har läst hästarna i böckerna för att de finns där. För att de binder samman tanke med kropp och känsla. Jag hade kunnat skriva om fåglarna, om hörnorna. Men hästarna har en utopisk kvalitet. Hä-

tarna har en kropp som är mer än kropp. Hästarna är mer än mänskliga och i kontakten med hästarna kliver människorna närmare hjärtat. Mänskligheten är hos Lispector porös, och i mötet med hästarna läcker något av rent och rått liv in i människorna. Jag tänker att det är så jag känner inför hästarna, de verkliga hästarna. Att de får mig att drabbas av en så stark rädsla, vrede och lycka, att jag känner mig så tätt inpå livet, att allt står på spel och endast i denna utsatthet kan jag vara trygg. Jag läser och känner detta, intensivt. En allvarlig och ondskefylld lycka. Jag läste hästarna som barn, och jag fortsätter läsa dem. Texten smälter samman med kroppen. Rädslan med euforin. Jag känner och känner.

ANNA NYGREN